

anerkendelse for at have ført værket til ende. Ikke alene af pietetsfølelse over for Emilie Andersen og hendes indsats, men også – og især – fordi et stort og værdifuldt kildemateriale dermed er blevet gjort umiddelbart tilgængeligt. Hver for sig kaster dommene lys over dagligdagens mange konflikter, over hertug Hans' energiske digebyggeri og over omgangsformen mennesker imellem; læst i sammenhæng tegner de et interessant billede af retstilstanden og retsudviklingen i Sønderjylland og

frembyder dermed gode muligheder for meningsfuld jævnførelse med udviklingen i Kongeriget – ikke mindst, når Ditlev Tamms og Jens Chr. V. Johansens regestudgave af Det kongelige Rettertings domme og Rigens forfølgninger 1559-1660 om kort tid foreligger. Ud-gaven af de Hansborgske domme vil utvivlsomt sætte sig tydelige spor i de kommende års retshistoriske forskning og i udforskningen af Sønderjyllands komplicerede historie.

Knud J.V. Jespersen

NORDEN

Jan Samuelson: *Aristokrat eller förädlad bonde? Det svenska frälsets ekonomi, politik och sociala förbindelser under tiden 1523-1611*. (Lund University Press, 1993). 361 s., 290 sv.kr.

Lad det med det samme være slået fast, at Jan Samuelson med denne doktorafhandling har leveret en glimrende gennemlysning af 1500-tallets svenske adel. I fuldstændighed, metodisk afklarethed og empirisk ihærdighed overgår den alle tidligere undersøgelser om emnet, og samtidig sikrer forfatterens fortrolighed med international adelsforsknings metoder og resultater direkte sammenlignelighed med andre europæiske lande. Med undersøgelsen placeres den ældre Vasatids svenske adel solidt på Europakortet.

Indledningsvis (s. 17) opstilles et subtilt skel mellem »adel« og »frälse«. Ved adel forstår forfatteren den personkreds, som henregnes til uradelen eller er i besiddelse af et adelspatent; frälse defineres som den persongruppe, der ejede frit jordegods, hvad enten dens medlemmer var af adel eller ej. Den foreliggende undersøgelse omfatter begge

kategorier, som imidlertid i udstrakt grad var sammenfaldende.

Undersøgelsens begrebsmæssige grundlag er nærmest Max Webers tredimensionale stratifikationsteori, som skelnede mellem økonomisk, social og magtbetinget stratifikation. Under disse synsvinkler analyseres adelsgruppen, som i 1500-tallet i øvrigt blot talte 500-600 voksne mænd i gennemsnit, hvoraf omkring halvdelen var bosat i Finland.

Den økonomiske dimension tages op til drøftelse i kapitel 3, hvori adelens indkomst- og formueforhold rekonstrueres på grundlag af mandtalslister, rostjenesteruller og jordebogsekstrakter. Det munder ud i en konstatering af meget betydelige økonomiske forskelle i gruppen gennem hele 1500-tallet, hvorimod forfatteren – i modsætning til forholdene i Danmark – ikke er i stand til at måle en vækst i differentieringen op mod århundredskiftet. Bortset derfra synes den økonomiske anatomi at minde meget om den danske adels. Det gælder således embedsindtægternes betydelige vægt for adelens øvre lag, ustabiliteten som følge af det manglende primogeniturinstitut og den forbavsende høje an-

del af adelsgodset, som ejedes af enker (20-30 procent) – for blot at nævne enkelte karakteristika.

I kapitlerne 4-6 undersøges de politiske og sociale aspekter af adelselitens struktur. Rigsrådsgruppen tages her ud til prosopografisk analyse. Svarende til forholdene i Danmark kan forfatteren her identificere en snæver, klart afgrænset rådselite kendetegnet ved stor politisk indflydelse, betydelig rigdom og udpræget lukkethed nedadtil. I kapitlerne 7-8 behandles gruppen i den anden ende af den sociale skala, nemlig lavadelen med de meget beskedne godsindtægter. I forhold til Danmark er det interessant, at forfatteren her kan konstatere en ganske livlig trafik hen over standsskellet, fortrinsvis i form af ægteskaber mellem adelige og uadelige – ofte med gradvis optagelse i adelstanden til følge. Den svenske adel synes således – i hvert fald i dens nedre regioner – at have været en betydelig mere åben gruppe end den før-enevældige danske. Tilsyneladende mindede den i det stykke snarere om den engelske *gentry*.

Så langt har analysen fortrinsvis været koncentreret om de meget betydelige sociale og økonomiske uligheder i adelsgruppen. Afslutningsvis retter forfatteren derfor i kapitel 9 søgelyset mod et forhold, som forenede gruppen hen over alle disse skel, nemlig det uformelle netværk i form af patron-klientforhold, som trods alle forskelle bandt adelens medlemmer sammen i et fællesskab. Lige så lidt som her til lands tillader det sparsomme svenske kildemateriale en tilfredsstillende kortlægning af dette komplicerede netværk for 1500-tallets vedkommende, og det lykkes da heller ikke her at fremlægge meget andet end nogle spredte indikationer på dets eksistens. Alligevel er der dog næppe grund til at betvivle forfatterens konklusion (s. 254), som fastslår, at net-

op tilstedeværelsen af dette uformelle netværk formentlig var hovedforklaringen på den gruppesolidaritet, som trods alt kendetegnede adelen på tværs af alle uligheder.

Hele undersøgelsen sammenfattes kort og klart i kapitel 10, som også danner grundlag for det engelske summary (s. 265-272). Bogen afsluttes med en række bilag, som omfatter bearbejdede af og metodisk-kritiske bemærkninger til dele af det anvendte kildemateriale, foruden den obligatoriske kilde- og litteraturfortegnelse. Derimod er det en mangel, at bogen ikke er forsynet med blot et nødtørftigt register. Savnet deraf opvejes ikke af den forholdsvis detaljerede indholdsfortegnelse.

Forfatteren giver intetsteds i afhandlingen svar på det spørgsmål, som udgør bogens titel. Og sådan som spørgsmålet er stillet, kan det næppe heller besvares meningsfuldt. Som afhandlingen klart dokumenterer, var der jo netop ikke tale om et enten-eller, men et både-og. Vasa-tidens svenske adel bestod både af et lille antal toneangivende aristokrater og en stor mængde forædlede bønder, hvoraf de sidste var tæt integreret i lokalsamfundene og delte disses levevilkår.

Det er forfatterens fortjeneste at have kortlagt denne adels inder anatomi med en nøjagtighed, som ikke er set tidligere. Det er ligeledes hans fortjeneste at have peget på en del af de faktorer, som trods forskellene forenede dens medlemmer som stand. Undersøgelsen supplerer på glimrende vis Ingvar Elmroths adelshistoriske arbejder der jo som bekendt tager udgangspunkt netop omkring 1600. Og set fra denne side af Sundet udgør den tillige et glimrende sammenligningsgrundlag, som på mange måder sætter mønstrene i vor egen 1500-tals adel i et frugtbart og nyttigt perspektiv.

Knut J.V. Jespersen